

Boschán, avagy az amorf és az éteri

Tegnap este Bela Duranci, aki Újvidéken, a Forum házban vette át a Vajdasági Magyar Művészeti Díjat, azt mondta nekem: „Olvasom, hogy holnap magának jelenése lesz Szabadkán, a Boschán-kiállításon. Harmincöt évvel ezelőtt én adtam át Boschán Györgynek a Forum-díjat. Akkor azt súgta a fülembbe: »Képzeld, ez az első díj, amit életemben kaptam.«”

Akkor már tudtam, hogy jó lesz ez a mai nap, hiszen mindenképpen szerettem volna ebben a szövegben megemlíteni Duranci nevét, már csak azért is, mert újfent neki van igaza: a dolgok összefüggnek egymással.

Néhány nappal ezelőtt Ninkov Kovacsev Olga átküldte nekem a kiállítás kapcsán készült YouTube-videót, amelyben Boschán képei sorakoznak. Végignézve, azt kérdeztem tőle, hogy időrendben vannak-e a képek. Azt válaszolta, igen. Roppant érdekes ezen a kis filmen, pár percbe tömörítve látni az egész életművet, azt, ahogyan az évek múlásával – és ennek nincs köze az irányzatokhoz – a kezdeti lágy vonalak szögletesednek, hegyesekké válnak, a gazdag színhasználat leredukálódik, csak a lényeg marad, semmi sallang, majd az utolsó évtizedben ismét benépesedik a háttér, ellágyulnak a formák, szerepet kapnak az élet apró dolgai, a hétköznapi semmiségek.

Boschán önféjűnek tartotta magát, emberként és művészként egyaránt. „Valami hasonló erő, konok tartás érződik figuráin is: brutális konkrétságuk, anyagszerűségük mintha a végső, metafizikus kérdésekre adott válasz is lenne egyben” – jegyzi meg a festőt búcsúztató 1984-es esszéjében Tolnai Ottó. Ez látszik az említett kisfilmből és jelen kiállítás anyagából is, hiszen művészetében mindig azok a lehetőségek felé fordult, amelyeket bő öt évtizeden keresztül építgetett,

tapasztalatait leszűrve és egyéni meglátásait felhasználva. Persze, ez nem azt jelenti, hogy Boschán pályaképe változatlan maradt, hiszen művész volt, önmagát megújítani képes alkotó. Inkább mondhatnánk azt, hogy művészetében csak formai változások mentek végbe anélkül, hogy ezt a lényeg megérezte volna. Vagyis töretlen, kerek, az életmű végére éppenséggel megszelídülő, roppant bensőségesse váló művészi pálya az övé.

Engem az életműnek ez a szakasza ragadott meg igazán. Ha ismerjük Boschán életét, akkor tudjuk, hogy bőven volt alkalma szembesülni az élet és annak elvesztése feletti drámával. Amikor ezek a képek készültek, amelyekről beszélek, akkor már maga is kifelé haladt az életből, mintegy „kimeredni készült a létből”, a test már nem engedelmeskedett, de az elme töretlen volt – azt hiszem, ez az alkotói szellem nagysága, avagy „[a] semmiben való konok kitartás szépsége”, hogy Tolnait idézzem – szóval ekkor figyelme, ahogy maga Boschán fogalmazott, az amorf dolgok felé fordult, „ihletője” a nagyítóúvegen keresztül vizsgált cigarettahamu, a csehszlovák, hibás zománcú kerámiacsempe, vagy éppen a papíron szétkenődő festékfolt volt. Ebből készítette ebben az időszakban a nagyon is olvasható, figuratív jellegű: kéttenyéryninél nem nagyobb, mondhatnánk, éteri alkotásait. Boschán az amorffal nem az embert tagadta ki művészetéből, dehogyis, éppen ellenkezőleg, ez segítette új emberképe kialakításához. Nézete mindig is az volt, hogy a tömeg egyénekből tevődik össze, az egyes emberek pedig különböznek egymástól. Ennek megfelelően alkotói munkájában is fontos szerep jutott a véletlennek. Miközben egy egész élet tapasztalatait sűrítette e tenyéryni, s mégis monumentális képekbe.

Ám ő a cigarettahamu kis halmaiban, vagy ahogy Tolnai nevezi, *tetszhalott kráttereiben*, a csempe zománchibáiban is az ember körvonalait kutatta. Mindehhez egy egész különös technikát rendelt: képeit, kollázsait az évek során összegyűjtött palettatörlő selyempapíroknak (Tolnai úgy tudja, Ljubica Sokićtól kapta a finom papirosokat, miután az ismert belgrádi festőnő ezzel itatta fel képeiről a felesleges festéket), szóval, ezeknek a színek, sőt, árnyalatok szerint borítékolt darabkáiból ragasztotta össze. A selyempapíron összerosódott festékfoltok esetlegessége pedig elszomorítóan szép, bársonyos színeket eredményezett ezeken a kis méretű, mégis monumentálisnak ható alkotásokon.

Egyetlenegyszer találkoztam Boschán Györggyel. Én fiatal, kezdő újságíró voltam, ő éppen megkapta a Forum-díjat, mint fentebb kiderült, élete első és alighanem utolsó díját. A szerkesztőm Belgrád-

ba küldött interjút készíteni velem. Odaértünk, megtaláltuk a házat, a lakást. Állunk az ajtó előtt a fotós kollégával, csengetünk. Csend. Újra csengetünk. Kis idő után halk motoszkálás hallatszik, majd kinyílik az ajtó. Az ajtóban Boschán, kicsi és törekeny, mi köszönünk. Ő rám néz, felemeli a kezét, a mutatóujjával felém bök, s azt mondja: „Várjon! Én magát láttam valahol. Várjon, láttam, de az nem maga lehetett.” Ismét hosszú csend. Igazából nem tudtam, hogyan is viselkedjek, de mit is lehet erre mondani. Egy élő legendával kell beszélgetnem, és akkor már a bejáratnál nekem szegezi a mutatóujját, és azt mondja, várjak... És akkor azt mondja nekem: „Róth Mancsi. Igen, maga ugyanúgy néz ki, mint Róth Mancsi.” Nem tudom már, hogy volt, az a pillanat belém égett, lefelé nézhettem, mert ma is látom a bérház folyosóján a járólappal mintázatát, a barna ajtófélfát és Boschán puha, textil szobacipőjét. Alig tudtam kinyögni: „Ő az én nagyanyám.”

Az, hogy bő fél évszázad múltán miért emlékezett az annak idején húszas éveinek elején járó zsidó származású nagymamámra az ugyancsak húszas éveik elején járó festő, és miért idéztem fel benne az alakját, már egy másik történet, ami nem tartozik szorosan ehhez a kiállításához. Bennem akkor is, azóta is e kis, a magánéletet érintő epizód mellett Boschán műterme maradt meg, a lakáson át odavezető út, mert akkor láttam először, hogy egy lakás képekkel van „kitapétázva”, és a műteremben az a szeglet, ahol az akkor már súlyosan beteg festő, aki már nagy olajképeket nem tudott festeni, az évek során összegyűjtött, palettatörő selyempapírok darabkáiból ragasztotta össze kis képeit, és nagyítóval figyelte a cigarettahamuból kibontakozó alakzatokat.

Ezt csak azért meséltem el, mert a minap azt olvastam egy pszichológus írásában, hogy a közönség a beszédeknek mindig az elejére és a végére figyel a leginkább. Köszönöm megtisztelő figyelmüket! Fogadják szeretettel ezeket az alkotásokat, ezt a kiállítást, amelyhez a tárlat rendezőinek, Ninkov Kovacsev Olgának és Ljubica Vuković Dulićnak külön gratulálok.

Tolnai 1984-ben, már említett esszéjében azt írta: „Megtörténhet, hamarosan nagy életmű-tárlatáról tudósíthatok.” Majd három és fél évtized után, Ottó, végre megteheted.

A szöveg a Boschán 100 című kiállítás megnyitóján hangzott el 2018. december 13-án a Szabadkai Városi Múzeumban.

Számunk szerzői

BENCSIK Orsolya (1985) író, kritikus, irodalomtörténész
BENEDEK Miklós (1985) költő, szerkesztő, műfordító
BÍRÓ Tímea (1989) költő
BORSI Bálint (1992) költő
CELLER KISS Tamás (1995) költő
CIROK SZABÓ István (1995) költő
FEHÉR Miklós (1994) író
HIPIK Tibor (2001) író
JELENKO, Aleš (1986) író, szerkesztő
JÓDAL Kálmán (1967) író, műfordító
KECMANOVIĆ, Vladimir (1972) író
KOLLÁR Árpád (1980) író, költő, műfordító
KOVÁCS Jolánka (1958) író, műfordító
LADÁNYI István (1963) író, műfordító, egyetemi oktató
LENKES László (1979) műfordító
MÁSIK Tivadar (1987) író
MÓGER Tímea (1981) költő
NÁRAY Éva (1959) képzőművészeti kritikus
OROVEC Krisztina (1982) műfordító
PRESSBURGER Csaba-Saul (1976) író
ŠALGO, Judita (1941–1996) író
SZALMA Gábor (1990) képregény-rajzoló
TIĆMI, Stefan (1992) író, költő
UŠUMOVIĆ, Neven (1972) író

